

ОБРАЗ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ У СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 016 СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

Долінчук Ірина Олегівна

асистент

Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

Пригарська Анастасія Валентинівна

здобувачка вищої освіти бакалаврського рівня

Спеціальність 016 Спеціальна освіта

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Посада асистента вчителя в Україні виникла в контексті сучасних реформ освітньої системи, які акцентують увагу на забезпеченні рівного доступу до освіти для всіх учнів, незалежно від їхніх фізичних та психологічних особливостей. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», в українських школах була введена посада асистента вчителя [1]. Наразі діяльність асистента вчителя регулює Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року № 957 «Про Порядок організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти» [2].

Асистент вчителя є невід'ємним учасником освітнього простору, в якому функціонують інклюзивні класи, хоча досить часто його роль недооцінюють. Цей фахівець, звичайно, включений в роботу усього інклюзивного класу, але й першочергово виконує функції, що сприяють успішному навчанню учнів з особливими потребами, створюючи підтримуюче середовище, яке допомагає їм реалізувати свій потенціал. Він працює в тісній співпраці з вчителями, психологами та батьками, адаптує і модифікує навчальні матеріали, враховуючи індивідуальні потреби кожного учня з ООП.

Уявлення про асистента вчителя у свідомості здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта відіграє важливу роль у формуванні їхнього ставлення до цієї посади, яка є однією із можливих для подальшого працевлаштування по завершенню бакалаврату. Дослідження образу асистента вчителя проводилось із здобувачами 2-4 курсів (71 особа) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка впродовж лютого 2025 року.

Аналізуючи результати опитування, здобувачі спеціальності 016 Спеціальна освіта мають різний досвід взаємодії із посадою асистента вчителя. Більшість зазначили, що знають людей, які працюють асистентами вчителя (45% досліджуваних); 23% опитаних безпосередньо взаємодіяли з асистентами під час проходження практики; ще 28% – ознайомлені з особливостями роботи та функціями асистента вчителя під час практичних занять, і 4 % студентів наразі

працюють, або працювали раніше на цій посаді, поєднуючи роботу з навчанням. Варто зауважити, що 98,6% здобувачів вважають, педагогічну освіту необхідною умовою для виконання професійних обов'язків асистента вчителя.

Професійні та особистісні якості, які на думку студентів, є вирішальними для асистента вчителя: педагогічна компетентність (49,3% опитаних), терпіння (33,8% опитаних), організованість (7% опитаних), гнучкість у спілкуванні (7% опитаних), доброта (1,4% опитаних) (Рис.1).

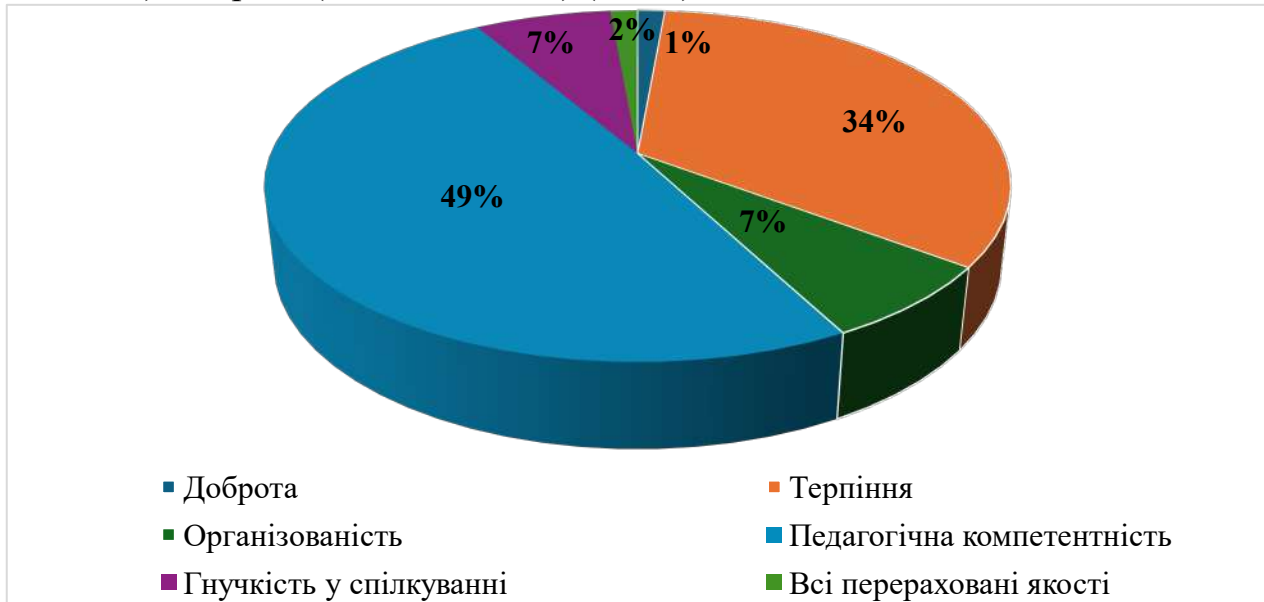

Рис.1. Якості асистента вчителя

Вивчаючи роль асистента вчителя в інклюзивному класі, усі опитані студенти вважають, що він є незамінним фахівцем для ефективної організації освітнього процесу в інклюзивному середовищі. Зокрема 51 % досліджуваних стверджують, що основна його роль – це допомога вчителю в організації навчання в інклюзивному класі, а 49% вказують, що провідна функція – це підтримка саме учнів з особливими освітніми потребами.

Співпраця між вчителем та асистентом вчителя є невід'ємною складовою для формування якісного інклюзивного простору, так вважають 98,6% студентів. Це підкреслює потребу у злагодженій роботі та ефективній комунікації між вчителем та асистентом. Однак міра залученості асистента вчителя в освітній процес, зокрема у планування уроків, здобувачами освіти вбачається по-різному. Так, 40,8% опитаних вважають, що асистент повинен бути залучений до планування уроків, адже учні з ООП потребують різноманітних модифікацій та адаптацій матеріалів, які потрібно готувати заздалегідь, а не підлаштовуватися в ході занять. Також 53,5% опитаних відповіли, що взаємодія асистента і педагога залежить, здебільшого, саме від ситуації, наприклад, від рівня залученості асистента чи потреб учнів.

Аналізуючи труднощі, які можуть виникати під час роботи у асистента вчителя, найбільше занепокоєння серед студентів викликає проблема емоційного вигорання фахівця. Так відповіли 35 % досліджуваних, що зумовлюється роботою з дітьми із різними порушеннями та їх батьками, а це потребує значних

психоемоційних ресурсів. Серед інших проблемних моментів 24% здобувачів вказали на недостатній характер взаємодії з вчителями та суміжними фахівцями (психологами, соціальними педагогами, логопедами, ін.), 15% відмітили можливі «прогалини» у професійній підготовці. Робоче навантаження хвилює 13% опитаних, побоювання щодо рівня заробітної плати відмічають ще 13% здобувачів (Рис. 2). Така ситуація може впливати на уявлення студентів про престижність посади асистента вчителя, адже більшість опитаних (57,7%) зазначають, що робота асистентом вчителя має середній рівень престижності. Натомість 14,1% сприймають її як низько-престижну, що пов'язують також із обмеженістю у кар'єрному зростанні, зокрема 18,3% студентів не бачать у ній перспектив для розвитку.

Рис.2. Труднощі в роботі асистента вчителя

Враховуючи вищезазначені особливості уявлень здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта, лише невеликий відсоток бачить себе в майбутньому у ролі асистента вчителя. Так лише 26% гадають, посада їм підходить за внутрішніми переконаннями, а 19% розглядають цю діяльність тільки як можливість спробувати себе у роботі з дітьми з ООП, ще частина досліджуваних (6%) зазначила, що погодилися б працювати асистентом вчителя, якщо не знайдуть кращої роботи (Рис.3). Варто відмітити, 49% не планують працювати асистентом, адже мають інші професійні цілі, що швидше за все пов'язано із специфікою освітньої програми, яка має спеціалізацію 016.01 Логопедія та передбачає логопедичне спрямування подальшої професійної діяльності.

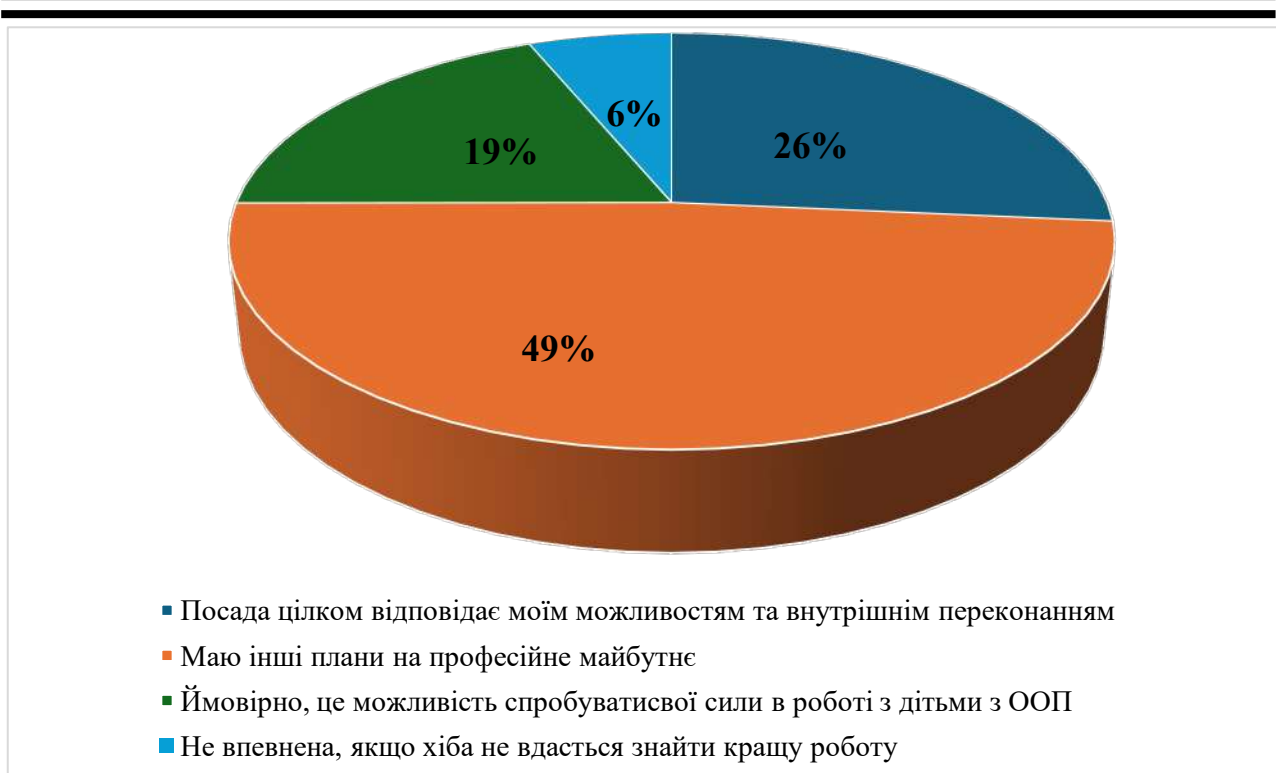

Рис.3. Відповіді здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта на запитання «Чи розглядаєте Ви можливість працювати асистентом вчителя?»

Таким чином, проведене дослідження дозволило проаналізувати й окреслити образ асистента вчителя у свідомості здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта. Отримані результати свідчать, що студенти добре усвідомлюють ключову роль асистента в організації інклюзивного освітнього середовища та значення його взаємодії як із вчителем, так і з учнями з особливими освітніми потребами. Асистент вчителя для досліджуваних постає як компетентний та організований фахівець із педагогічною освітою, невід’ємною рисою якого є терпіння та гнучкість у спілкуванні. Водночас образ асистента вчителя для студентів не позбавлений суперечностей: з одного боку, посада є потрібною та має досить високий рівень відповідальності, з іншого – залишається недостатньо престижною та обмеженою у можливостях професійного росту, що знижує мотивацію молодих фахівців працювати на цій посаді. Отже, асистент вчителя в уявленні здобувачів постає як професійно значущий фахівець, що необхідний в умовах інклюзії, однак вимагає підтримки на рівні провадження освітньої політики.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року №872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.02.2025).
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року № 957 «Про Порядок організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої

освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.02.2025).